

Rumunsko a Československo/Slovensko v období Amáliinho života

Fiktívna postava Amálie sa narodila v r. 1947.

Rumunsko 1947 : komunistické sily zosadili kráľa Michala I. 30. 12. 1947 vzniká Rumunská ľudová republika. Prvým komunistickým vodcom sa stáva Gheorghe Gheorghiu-Dej. Vzniká jediná politická strana – Rumunská obotnícka strana.

Československo od 1948 : komunistický prevrat – Víťazný február. 9. 5. 1948 komunisti prijímajú novú ústavu vyhlasujúcu Československo za ľudovodemokratickú republiku. Abdikuje Edvard Beneš, novým prezidentom sa stáva Klement Gottwald.

Rumunsko 1948 : zoštátnenie priemyslu, od 1949 - 1962 kolektivizácia poľnohospodárstva, zavedený systém plánovania národného hospodárstva na základe päťročníc.

Československo marec 1948 : zoštátnenie 95% priemyslu. Od 1949 – systematická kolektivizácia, 1949 – 1954 - prvá päťročnica.

Československo od 1949 : komunisti prenasledujú a fyzicky likvidujú politických oponentov a oponentky, náboženských predstaviteľov a nekomunistických intelektuálov a intelektuálky. Do r. 1960 bolo priamo popravených do 270 ľudí. Ďalších 280 umrelo pri pokuse o emigráciu. Stovky skonali umučením počas výsluchov ŠtB, tisíce ľudí bolo internovaných v táborech nútených prác.

Rumunsko od 1953 : počas vlády Nikity Chruščova v ZSSR sa Rumunská ľudová republika snaží odkloniť od sovietskej nadvlády a prezident Gheorghe Gheorghiu-Dej razí individuálnu cestu Rumunska k socializmu. V r. 1957 z Rumunska odchádzajú sovietske vojská. Napriek uchovaniu si suverénneho postavenia voči Moskve, Dejov režim presadzuje tvrdé postihy voči politickým odporcom a odporčykniam, ako aj voči občanom a občiankam, ktorí sa pokúšajú z krajiny emigrovať. Rumunská Sekuritate – tajná služba bola najväčšia v pomere k počtu obyvateľov v rámci krajín východného bloku.

Československo 1953 : umiera Klement Gottwald, novým prezidentom sa stáva Antonín Zápotocký.

14. 5. 1955 : vznik Varšavskej zmluvy. Členské štáty: ZSSR, Nemecko, Poľsko, Albánsko (do 1968), Bulharsko, Československo, Rumunsko, Maďarsko.

Československo 11. 7. 1960 : je prijatá nová ústava, ktorá vyhlasuje vznik Československej socialistickej republiky, na čele s prezidentom Antonínom Novotným (od r. 1957). Od začiatku 60. rokov nastáva obdobie tzv. uvoľnenia, čiastočnej liberalizácie pomerov, ktoré vyvrcholilo demisiou Novotného a obdobím Pražskej jari. Jej symbolom sa stal nový prezident Alexander Dubček.

Rumunsko 1965 : umiera Gheorghe Gheorghiu-Dej. Marec 1965 - Nicolae Ceaușescu sa stáva novým generálnym tajomníkom komunistickej strany a Rumunskú robotnícku stranu premenováva na Komunistickú stranu Rumunska. 21. 8. 1965 prijíma novú ústavu, ktorá vyhlasuje Rumunskú socialistickú republiku. Už v r. 1966 zavádza zákaz interrupcií a finančné postihy pre bezdetné páry, čím chce zvýšiť výrobný potenciál rumunskej populácie.

21. 8. 1968 – Invázia vojsk Varšavskej zmluvy do ČSR. Vďaka politike nezávislosti od ZSSR sa Rumunsko na invázii neúčastní.

Rumunsko 1971 : Ceaușescu navštevuje Čínu a Severnú Kóreu – nadchne ho systém národnej transformácie a kult osobností. Od r. 1975 iniciuje proces systematizácie – presídľovania obyvateľstva z vidieka do miest. Nasleduje plošná industrializácia krajiny, výstavba technických a energetických stavieb, železníc a rozsiahle prebudovanie hlavného mesta. Krajina sa hlboko zadlžuje voči západným štátom.

Československo od 1970 : éra normalizácie. Prvým tajomníkom ÚVKŠČ a neskôr prezidentom krajiny sa stáva Gustáv Husák. Obdobie spriemyselňovania, budovania diaľnic, metra, plynovodov, typických panelových sídlisk.

Rumunsko od 1980 : Ceaușescova politika šetriacich opatrení, zvýšenie exportu potravín, pohonných hmôt a pod. do zahraničia. V krajine zavládol všeobecný hlad, od r. 1981 funguje pridelovací systém potravín a „nutričný program“, ktorý stanovuje povolené dávky kalórií na deň. Napriek všeobecnému nedostatku Ceaușescu od r. 1984 buduje veľkolepý Palác ľudu, druhú najrozsiahlejšiu stavbu na svete. Kvôli výstavbe nechal zdemolovať časť Bukurešti.

Československo od 1980 : následkom spriemyselňovania krajiny bola ČSR závislá od dodávok potravín zo ZSSR. Efektívnosť výroby je nízka. Bežné tovary sú nedostatkové, čaká sa na ne v radoch. Tovar zo Západu je takmer úplne nedostupný.

Na konci 80. rokov začínajú obyvatelia obidvoch štátov protestovať proti pomerom v krajinách.

Československo : najvýraznejšie: Sviečková manifestácia 25. 3. 1988 v Bratislave, Palachov týždeň od 15. januára 1989 v Prahe. Komunistický režim je oficiálne pokorený v priebehu nekrvavej Nežnej revolúcie 16. - 29. 12. 1989.

Rumunsko : občianske protesty sa stupňujú až do r. 1989, kedy 16. decembra vypukli masové protesty v Timișoara (Temešvári). Protest bol na príkaz prezidenta Ceaușescu krvavo potlačený. K protestu sa pridávajú aj ďalšie rumunské oblasti a Bukurešť. Proti prezidentovi sa nakoniec stavia aj armáda. 25. 12. 1989 vojenský súd odsúdil Nicolae Ceaușescu a jeho manželku Elenu za genocídu, podkopávanie štátnej moci a rozvracanie národného hospodárstva na trest smrti. Krátko po vynešení rozsudku oboch zastrelila popravdná četa. V Rumunsku prebehla najkrvavejšia revolúcia v rámci všetkých krajín východného bloku.

Porevoluční politickí predstavitelia zahájili procesy demokratizácie krajín. Zaviedli politickú pluralitu. Krajiny sa orientujú na hodnoty západnej Európy a presadzujú trhovú ekonomiku. V r. 2004 sa Rumunsko aj Slovensko stali členmi Severoatlantickej aliance. V r. 2004 sa Slovensko stalo zároveň členom Európskej únie. Rumunsko rozšírilo EÚ v r. 2007.

Rumunsko neustále čelí protestom obyvateľstva proti nevyhovujúcej ekonomickej situácii. Vo februári 2017 svetom preleteli správy o rozsiahlych protikorupčných protestoch, ktoré viedli k odvolaniu nariadenia vlády o zmiernení postihovania korupcie verejných činiteľov. Protesty vyzdvihli viacerí európski politici, aj predseda Európskej komisie Jean-Claude Juncker. Podľa poznámok autorky Amáliin príbeh končí práve v r. 2017.

Podľa prieskumu z r. 2010 považuje 61 % Rumunov a Rumunek komunizmus za správnu ideológiu. Až 40% obyvateľov a obyvateľiek hodnotí kladne Ceaușescovu éru. V anketе s otázkou, kto v 20. storočí napáchal v Rumunsku najviac zla, sa Ceaușescu umiestnil na prvom mieste. V anketе s otázkou, kto vykonal najviac dobra, tiež.

Redakčne pripravila: Monika Tatarková
Zodpovedná redaktorka: Iveta Škripková
Zdroje: www.wikipedia.org, www.hnonline.sk,
www.dennikn.sk, www.svet.sme.sk,
www.aktuality.sk

Grafický dizajn: Bálint Rózsás
Divadelná sezóna 2018/2019
Premiéra: 15. 12. 2018

Inszenácia vznikla s finančnou podporou BBSK.
Zriaďovateľom divadla je
Banskobystrický samosprávny kraj.

Bábkové divadlo na Rázcestí
Skuteckého 14
974 01, Banská Bystrica
www.bdnr.sk, bdnr@bdnr.sk

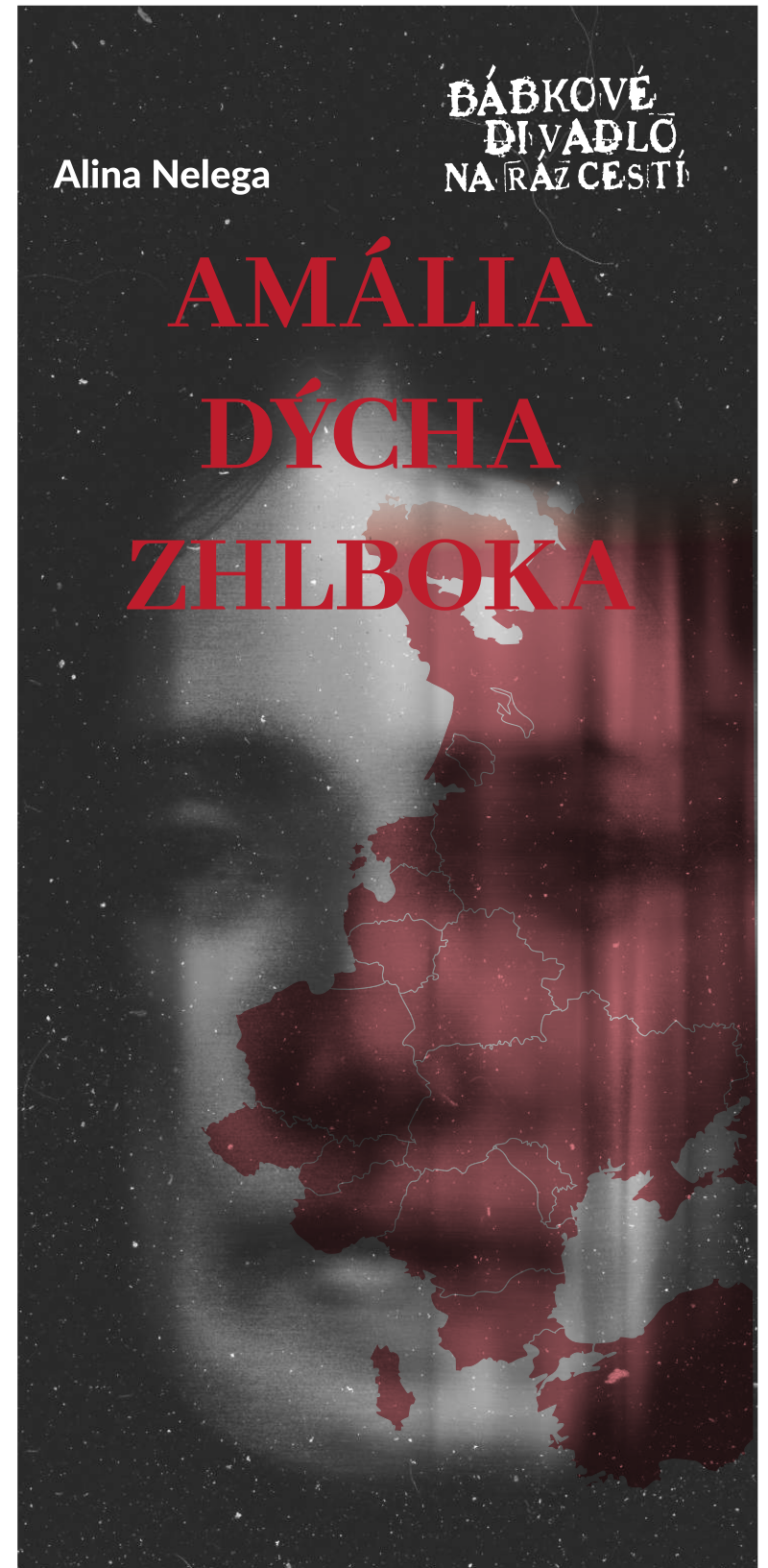
Z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia.

Alina Nelega

BÁBKOVÉ
DIVADLO
NA RÁZ CESTÍ

AMÁLIA DÝCHA ZHLBOKA

Divadelná sezóna 2018/2019 v BDNR nesie názov V ZNAMENÍ SNOV. Reflektujeme ňou 100 rokov česko-slovenskej štátnosti a zároveň významné historické obdobia, ktoré formovali tvár súčasného Slovenska. Jedným z profilových období, ktoré natrvalo ovplyvnilo vývoj celej Európy je bezpochyby epocha sovietskej diktatúry. Rumunská dramatička Alina Nelega sa k tejto téme vyjadruje prostredníctvom osudu jednej ženy. Amáliu sledujeme od jej 10 do 70 rokov. Jej život prebieha na pozadí prelomových udalostí rumunskej histórie - komunistický prevrat, vznik Rumunskej ľudovej republiky, kolektivizácia, vznik Rumunskej socialistickej republiky, diktatúra Nicolae Ceaușescu, revolúcia v r. 1989, vstup Rumunska do EÚ...

No Amália je (aj) naša. Slovenská. Jej príbeh zrkadlí osudy mnohých žien, matiek, vnučiek, sestier, manželiek, občanok... v slovenskom, stredoeurópskom, východoeurópskom priestore. Stretnutie s Amáliou je nesentimentálnym príspevkom tvorivého tímu BDNR k téme života v rokoch červenej totality. **Venujeme ho tým, ktorí vravia, že bolo dobre...**

Alina Nelega

(1960, Târgu Mureș, Transylvánia, Rumunsko)

Rumunská spisovateľka, dramatička, režisérka. Autorka asi 15 dramatických textov. Jej hry boli preložené a publikované vo viacerých svetových jazykoch. Inscenácie hier A. Nelegy boli uvedené vo viacerých divadlách v Rumunsku a inde v Európe (Budapešť, Praha, Zürich, Varšava, Paríž, Rím at.) a v USA (najmä pri rôznych príležitostiach v New Yorku).

Zúčastnila sa medzinárodných rezidenčných pobytov v oblasti dramatického písania (Iowa, USA), a v zahraničných divadlách The Royal Court Theatre, The Bush Theatre (Londýn, UK). Vedie workshopy a kurzy zamerané na písanie dramatických hier, ako profesorka na Univerzite umení v Târgu Mureș, ako aj v rámci medzinárodných programov. Do r. 2017 bola umeleckou šéfkou Národného divadla v Târgu Mureș a kooperatívnej platformy medzi nezávislými umelcami/umelkyňami a podporovanými divadlami ConectAct. Je koordinátorkou nadnárodného projektu Fabulamundi, ktorý podporuje vznik, cirkuláciu, preklady a uvádzanie nových dramatických hier naprieč Európou, najmä medzi partnerskými krajinami projektu (Taliansko, Francúzsko, Nemecko, Španielsko, Rumunsko, Rakúsko, Veľká Británia, Poľsko, Česko). Alina Nelega bola za svoju tvorbu ocenená niekoľkými významnými oceneniami. Je dvojnásobnou držiteľkou ocenenia „*Dráma roka*“, ktorú udeľuje Rumunská divadelná únia UNITER (v r. 2001 za hru *www.nonstop.ro*, v r. 2014 za hru *In Traffic*).

Za hru *Amália dýcha zhlboka* bola autorka v r. 2007 ocenená prestížnou cenou „Európsky autor/autorka“ na jednom z najdôležitejších medzinárodných festivalov novej drámy Heidelberg Stuckemartt v Heidelbergu (DE). Hra sa po prvýkrát dostáva na javisko profesionálneho divadla na Slovensku.

Rozhovor s Alinou Nelegou

Čo pre Vás znamená názov hry *Amália dýcha zhlboka*?

Vieme prežiť niekoľko dní bez jedla a bez vody, vieme prežiť roky bez teplej vody a prístrešia, bez umenia a hudby. Ale nedokážeme prežiť 5 minút bez dýchania. Dýchanie zabezpečuje naše prežitie. Ale prežívanie nie je žitie. Amália prežíva. Ale žije? To je moja otázka pre divákov a diváčky. Nemusím nutne dávať odpoveď.

Charakter Amálie chápeme ako "biografickú fikciu". Je táto interpretácia správna alebo sa v nej odzrkazľujú konkrétne inšpirácie?

Prežila som 30 rokov v komunizme a počas ďalších 30 rokov ma komunizmus prenasleduje. Obzvlášť teraz, keď sa zdá, že mladá generácia začína veriť, že komunizmus, populizmus alebo úplné znarodnenie by mohli byť riešením sociálnej nerovnosti a všeobecnej krízy identity pre Európu, ktorá sa zmieta v neistote a politických manipuláciách. Dokumentárne prvky v hre vychádzajú z môjho života a životov iných žien, ktoré som poznala. Mojej matky, starej mamy a mojich priateľiek. Túto hru som symbolicky venovala im.

Amália je Rumunka. No zároveň je "naša". Vnímame mnohé prepojenia medzi jej realitou a slovenskou historickou skúsenosťou. Ako vnímate tému spoločnej minulosti krajín, ktoré prežili sovietsku diktatúru?

Táto hra nie je úplne realistická. Ale ani neexistuje realita, ktorú by sme mohli ukázať a sprítomniť tak grotesknosť a krutosť v žití našich "surrealistických" životov počas komunizmu. Tak isto ako naše úsilie prekonať neopísateľnú kolektívnu traumu, ktorou sme si prešli. Táto skúsenosť sa nedá s ničím zrovnávať a my stále trpíme jej dôsledkami. Niečo sa v nás všetkých zmenilo, ale musíme ísť ďalej, predstierať, že to skončilo. Ale ono to neskončilo, nesieme si to so sebou, toto ťažké bremeno, ktoré západná Európa nemôže niesť s nami. Musíme o tom hovoriť, so všetkou naliehavosťou akej sme schopní. Musím si to pamätať, nie predstierať, že sa to nikdy neudialo. Táto pamäť je dôležitá pre nás, rovnako ako pre tých, ktorí prídu po nás. To je pravda o tom, kto sme.

Čo je pre Vás ako autorku/režisérku dôležité? Aký spôsob divadelného myslenia vo svojej tvorbe preferujete?

V oboch prípadoch, ako autorka aj ako režisérka, preferujem divadlo skúsenosti. Divadlo ponúkajúce divákovi emocionálny zážitok, ktorý preverí jeho názory a myšlienky v konkrétnom dni. Ak hra netlmočí pravdu, je to mŕtva hra a mŕtva inscenácia. Ako dramatička sa konfrontujem s minulosťou, s totalitárskymi praktikami, ktoré ľuďom upierali individuálnu slobodu a zotročovali človeka. Píšem o komunizme, nacizme (*Desatero príkazání podle Hesse* – publikované v zbierke drám *5 současných rumunských her*, vydavateľstvo Dybbuk, r. 2008, český preklad Jitka Lukešová, red. pozn.), informátoroch Securitate (rumunská obdoba Štátnej bezpečnosti, *The Genovese Effect* – nepreložené, red. pozn.), nacionalizme, otázkach národnostných menšín, ktoré sú v Transylvánii stále marginalizované (*Double Bind* – nepreložené, red. pozn.) alebo o pozícií žien v súčasnej spoločnosti (*In Traffic* – nepreložené red. pozn.). Formy sú rôzne, od monológov cez dokumentárne divadlo až po prístup devised drama / kolektívnej tvorby. Od konvenčnejších štruktúr založených na situácii a charakteroch – až po performatívne, experimentálne formy. Jedným z mojich najväčších pôžitkov je písanie pre deti. Vtedy moja myseľ uteká do sveta fantázie kde hľadá esenciálne pravdy, dôležité pre život detí, rovnako ako dospelých.

Bábkové divadlo na *Rázcestí* využíva v inscenáciách pre dospelých rôzne prístupy. Okrem techník bábkového divadla pracuje s pohybom, chórom, dokumentárnym divadlom a prvkami alternatívnej, rôzne štylizovanej činohry. Na Slovensku stále prevláda predsudok voči produkciám pre dospelých, ktoré sú označené ako "bábkové". Aká je situácia v Rumunsku? Ste Vy osobne fanúšičkou bábkového divadla pre deti/dospelých?

Možno bratia Grimmovci a obdobie osvietenstva, počas ktorého boli sformulované nové prístupy v pedagogike a výchovnom systéme, môžu za to, že bábky sa dnes spájajú výlučne s divadlom pre deti. Ale pôvod bábkového divadla jev skutočnosti úplne iný. Na jednej strane mysteriózny a poetický; na druhej strane rituálny, magický, so sexuálnym podtextom. V Rumunsku tak isto existujú predsudky voči bábkovému divadlu pre dospelých, bábkarstvo je označované ako menšinový druh. Zároveň však existuje tendencia, najmä v divadlách pre deti a pre mladé publikum, využívať bábky, animáčny techniky, miešať rôzne experimentálne prístupy a tvoriť večerné predstavenia pre dospelých. Bábkové divadlo sú dostatočne marginalizované na to, aby si mohli dovoliť takýto typ experimentu. Aj keď animácia a bábkarstvo nie sú totožné techniky, umelci ako Philippe Genty alebo Roman Paska stále nie sú všeobecne známi, dokonca ani na Západe. Mainstreamoví umelci a umelkyne sa budú vždy dívať zhora, na bábkarstvo, animáciu, experiment a nové formy. Nuž, byť experimentálnym so sebou vždy nesie riziko byť marginalizovaným. Ja sama pracujem aj v Divadle pre deti a mládež Ariel v Târgu-Mureș. Je to multikultúrne divadlo s dvomi súbormi – rumunským a maďarským, ktoré uvádza klasický repertoár pre deti a zároveň náročnejšie, menej konvenčné produkcie pre dospelých. Hra *Amália dýcha zhlboka* bola po prvýkrát uvedená v tomto divadle v r. 2006, ako večerné predstavenie. Hoci hra neobsahuje prvky vyslovene vhodné pre bábky, alebo animáciu, už tým, že ide o monodramu – menšinový žáner – bolo jej uvedenie tiež istým experimentom. Druhé uvedenie sa konalo v známom nezávislom divadle The Act Theatre v Bukurešti. A až po niekoľkých rokoch, po tom, čo hra a jej interpretky získali mnoho významných ocenení, ju nakoniec uviedlo aj Národné divadlo v Cluj-Napoca.

Rozhovor pripravila a z angličtiny preložila Monika Tatarková.

Tvorivý tím

Preklad: Jana Páleniková
Výprava: Miriam Struhárová a.h.
Hudba: Róbert Mankovecký a.h.
Dramaturgia: Monika Tatarková
Réžia, pohybová spolupráca: Marián Pecko

Hrajú:
Eva Dočolomanská, Ivana Kováčová, Mária Šamajová

Vyrobili:
ateliéry BDNR pod vedením Dagmar Tomkovej